

בעניין:

1. תנו לחיות לחיות (ע"ר)

2. אנונימוס – עמותה לזכויות בעלי-חיים

שתיהן באמצעות עו"ד יוסי וולפסון ו/או נטע יגר ו/או לימור קרוכמל-שניידר ו/או קרין פרלשטיין ו/או שגיב לוי מהמחלקה המשפטית של תנו לחיות לחיות רחוב דב פרידמן 8, ת.ד. 3602, רמת-גן 52136 טל': 03-6241776, פקס': 03-6241779
נייד (עו"ד וולפסון): 052-2598773

העותרות

-- נ ג ד --

1. מנהל השירותים הווטרינריים במשרד החקלאות

באמצעות ב"כ מפרקליטות המדינה
רחוב סלאח אלדין 29, ירושלים
טל': 02-6466590, פקס: 02-6467011

2. חב' זה לוי תוצרת חקלאית בע"מ

3. חב' איילות תוצרת חקלאית בע"מ

שתיהן באמצעות עו"ד אמיר רנן
רחוב כנרת 5, ת.ד. 909, בני-ברק 5110804
טל': 03-5788770, פקס: 03-5788771

4. עגלי טל שיווק בקר בע"מ

5. ראשי בקר בע"מ

6. משק תמיר נהלל בע"מ

7. משק אלי לוי

ארבעתם באמצעות ב"כ ממשרד עו"ד גיל להב
רחוב השילוח 4 (בית מישורים), ת.ד. 6907, פי"ת 4934829
טל': 03-6128040, פקס: 077-5558075

8. בקר תנובה – שותפות מוגבלת רשומה

באמצעות ב"כ איתמר ענבי ואח'
ממשרד ש. פרידמן ושות', עורכי דין
רחוב סחרוב 9, ת.ד. 15065, חיפה 3508409
טל': 04-8546666; פקס: 04-8546677
דוא"ל: haifa@friedman.co.il

9. בית מטבחים דבאח בע"מ

10. סאלח דבאח ובניו בע"מ

11. בקר וכבשים דבאח בע"מ

שלושתן באמצעות ב"כ עו"ד גילי שפר ואחרים
ממשרד בן ארי, פיש סבן ושות'
רחוב מעלה השחרור 15, חיפה 3328439
טל': 04-8371505, פקס': 04-8370231

12. אמפ"י התאחדות מפטמים ישראלית

באמצעות ב"כ המשיבות 2-3.

המשיבים

תגובה מטעם העותרות לתגובות המשיבים

בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד מיום 14.3.2016, מתכבדות העותרות להגיש את תגובתן לתגובות שהגישו המשיבים.

1. מעיון בתגובות שהגישו המשיבים, ניתן להצביע על מספר טיעונים החוזרים בחלק מהן:

א. המשיב 1 (להלן: "המשיב") טוען, כי התשובה לסבל שנגרם לבעלי-החיים היא ברגולציה ואכיפה שתצמצמנה את הסבל במידת מה – ולא בהפסקת המשלוחים החיים שהם גורמי הסבל. טענה זו מהדהדת גם בתגובות של הגורמים הכלכליים המעורבים במשלוחים החיים (להלן: "המשיבים העסקיים").

באותה נשימה מסרב המשיב ליישם כלים רגולטוריים קיימים, ומודיע חד וחלק שלא ייצור רגולציה חדשה בעתיד הנראה לעין. המשיב מתחמק מהתייחסות לטענות של העותרות שהראו שהדין הקיים לא נאכף, ושאנשי המשיב שותקים אל מול הפרות החוק – הן הישראליות והן האוסטרליות (הבלתי מספק כשלעצמו), ומחפים על עבריינים.

טיעון זה מקומם במיוחד משני טעמים:

(1) מקומה של רגולציה הוא במקום שבו היא האמצעי שפגיעתו פחותה. בענייננו, ישנו אמצעי אחר לסיפוק הביקוש לבשר טרי: המרת משלוחים חיים במשלוחי בשר. בין אם רגולציה ואכיפה יכולות להפחית במשהו את הסבל ובין אם לאו, המרת היבוא החי ביבוא בשר היא ללא ספק, ובמידה הרבה ביותר, האמצעי שפגיעתו פחותה;

(2) הכרזה שהפתרון הוא ברגולציה אינה עולה בקנה אחד עם הצהרה שרגולציה לא תהיה. הכרזה שהפתרון הוא באכיפה אינה עולה בקנה אחד עם התחמקות מהנתונים בדבר היעדר אכיפה.

ב. בכמה מהתגובות של המשיבים העסקיים יש ניסיון לערער על העמדה המקצועית לפיה ההובלות הבינלאומיות גורמות באופן אינהרנטי לפגיעה בבעלי-החיים, ושיש להמיר משלוחים של בעלי-חיים חיים במשלוחי בשר;

ג. עולות טענות – חלקן סותרות – ביחס להיבטים הכלכליים של המשלוחים החיים.

ד. מובאות שורה של טענות – חלקן סותרות – המנסות להגן על המשלוחים החיים בשם ציבור אוכלי הבשר הכשר, בשם ציבור אוכלי הבשר שאינו כשר, בשם בריאות הציבור או בפשטות מהטעם שמדובר בפרקטיקה מקובלת, ומכאן שיש לראות בה פרקטיקה מותרת.

2. נתייחס לטענות אלו בתמצית, תוך דגש על הראשונה, אך קודם לכן נתייחס לחור גדול הפעור בתגובת המשיב.

הימנעות המשיב מביסוס עמדתו על בדיקה עובדתית

3. בעתירה הראינו, כי המשיב מסכים על-דרך העיקרון, כי המשלוחים החיים פוגעים בבעלי- החיים באופן אינהרנטי, וכי באישור של יבוא בעלי-חיים לשחיטה צריכה להיעשות בדיקה של היקף הביקוש לבשרם ושל האפשרות להחליף את יבוא בעלי החיים ביבוא בשר.

הצבענו בעתירה על כך שלמרות ששנה חלפה מפניית העותרות ועד המענה של המשיב להן, תקופה זו לא נוצלה לביצוע בדיקה עובדתית בדבר האפשרות להמיר את המשלוחים החיים ביבוא בשר. המשיב טען על דרך הסתם כי "אין כדאיות מעשית וכלכלית רבה ליבוא בשר טרי" (נספח ע/22 לעתירה).

הצבענו בעתירה על הבדיקות העובדתיות שנחוץ היה לעשות כדי לבחון טענה זו. הן לא נעשו.

הצבענו על שורה של ראיות לכך שיבוא בשר הוא חלופה מעשית וכלכלית. בין היתר, הצבענו על כך שמדינות אחרות במזרח התיכון מייבאות מאוסטרליה כמויות גדולות של בשר טרי, ועל כך שבשר טרי שמיובא לישראל נמכר במחירים נמוכים ממחירי הבשר של עגלים מיובאים שנשחטו בישראל. הצבענו עוד על המאמצים ארוכי השנים של מועצת החלב וממשלת ישראל למתג את הבשר הטרי, וטעננו שאלו לא היו נעשים אילו הציבור היה מבחין בין בשר טרי לבשר קפוא שהופשר או אילו היה מחסור בבשר טרי.

טעננו שהחלטת המשיב להמשיך לתת היתרים ליבוא בעלי-חיים לשחיטה פסולה משום שלא נעשו בדיקות עובדתיות מספיקות לעניין היקף הביקוש לבשר טרי דווקא ולעניין האפשרות להמיר משלוחים חיים ביבוא בשר.

4. **גם לעת הגשת תגובת המשיב, חודשיים וחצי לערך לאחר הגשת העתירה, הבדיקות הללו לא נעשו.** המשיב כותב (סעיף 45 לתגובה) כי "נקודת המוצא הדיונית – כפי שעלתה מהתשתית העובדתית – היא כי במצב הדברים הנוכחי לעת הזו לא קיימת חלופה ליבוא ארצה של עגלים לצורכי גידול, פיטום ושחיטה".

אולם **חיפוש שתי וערב ברחבי התגובה אחר אותה "תשתית עובדתית" אינה מגלה שום תשתית ממשית.** למעשה, "התשתית העובדתית" היחידה של המשיב היא שכיום היקף היבוא של בשר מצונן הוא נמוך מאוד ביחס להיקף היבוא של בעלי-חיים חיים (סעיף 22 לתגובה) – אף שהוא מצוי במגמת עלייה, שהמשיב צופה שתמשיך בשנת 2016. על דרך הסתם טוען המשיב, ללא פירוט או הבאת ראיות, כי הדבר נובע מעלויות הובלה גבוהות ועלויות ההכשרה של הבשר (סעיף 17 סיפא).

טענה זו איננה טענה. העובדה שהיקף היבוא של בשר מצונן בישראל הוא נמוך (ונמוך גם ביחס למדינות אחרות במזרח התיכון) אינה מלמדת שהיבוא הזה אינו אפשרי או אינו כלכלי. כדי לקבוע שהוא אינו כלכלי יש להראות מחקרים ותחשיבים.

כפי שהראינו בעתירה, הבשר הטרי המיובא זול יותר מהבשר מעגלים מיובאים שנשחטו בישראל. כפי שנראה להלן, הדבר גם תואם את ההיגיון הכלכלי.

מניעת הסבל או הסדרתו

5. ב-בג"ץ 9232/01 "נח" – ההתאחדות הישראלית של ארגונים להגנת בעלי חיים נ' היועמ"ש לממשלה, פ"ד נז(6) 212, (2003) (להלן: עניין פיטום האווזים) דן בית-משפט נכבד זה בתקנות שניסו להסדיר ולהפחית את הסבל הנגרם בפיטום אווזים במקום למנוע אותו במקור. המשיבים שם אף הצביעו על כך שוועדה מתמדת הפועלת במסגרת מועצת אירופה הוציאה המלצות מפורטות לעניין אופן הפיטום של אווזים, ולא הורתה על איסור הפיטום. הפיטום גם לא נאסר ברמת האיחוד האירופי, למרות הקביעה של הוועדה המדעית של האיחוד לפיה הפיטום גורם סבל לאווזים (ר' בעניין פיטום האווזים בע' 226-227).
 6. בית-משפט נכבד זה סירב לקבל באותו עניין את עמדת המשיבים שהעדיפו להסדיר את הסבל במקום למנוע אותו במקור. באותו עניין, משמעות הפסיקה היתה סגירתה של תעשייה שלמה, פגיעה בפרנסת משפחות ופגיעה ביצוא הישראלי. בענייננו, המשמעות היא המרת היבוא של בעלי-חיים חיים ביבוא בשר, וכפי שנראה להלן, לדבר השלכות כלכליות חיוביות.
 7. הדבר מתחדד נוכח הכישלון המהדהד של הניסיון האוסטרלי להסדיר את המשלוחים החיים באמצעות רגולציה – ניסיון ששובש ופושט צורה מזה עשרות שנים, ללא הואיל.
 8. לעניין זה נעדכן, כי בחודש ינואר ביקרה בישראל לין ווייט, מהארגון האוסטרלי Animals Australia ואף הופיעה ב-18.1.2016 בפני ועדת המשנה לצער בעלי-חיים של הכנסת. בדיון הביעו חברי-כנסת רבים (לרבות אלו הנמנים עם הלובי החקלאי) את הסתייגותם מהמשלוחים החיים וקראו להפסקתם. פרוטוקול הדיון טרם התפרסם.
 - בעקבות הביקור שיגרו לין ווייט, וכן פיטר סטיבנסון, מהארגון Compassion in World Farming, שמושבו בבריטניה, מכתב לשר החקלאות. במכתב הם מציינים את ניסיונם הרב בהגנת בעלי-חיים בכלל, ובפרט בהקשר של המשלוחים החיים. הם מצביעים בפרוטרוט על הכישלון של הרגולציה – הן זו האוסטרלית והן זו של האיחוד האירופי – למנוע את האכזריות הגדולה הכרוכה במשלוחים החיים.
 - מכתבם של Animals Australia ו-Compassion in World Farming, מיום 1.2.2016, מצורף כנספח ע/23.
9. המשיב בענייננו חוזר על אותה הצעה שהציע המשיב בעניין פיטום האווזים: הסדרה במקום מניעה במקור. אולם באותה נשימה ממש, מודיע המשיב, כי איננו מתכוון להסדיר את התעשייה בעתיד הנראה לעין, וכי אינו אוכף כלים רגולטוריים שכבר קיימים.
 10. גישתו של המשיב היא מקוממת. מצד אחד, הוא טוען שהפתרון הוא בהסדרה, ומצד שני הוא מסרב ליישם חקיקה קיימת, מסרב לקבוע הוראות רלוונטיות בהיתרי היבוא, מודיע בגלוי שאינו מתכוון להתקין תקנות בנושא בשנים הקרובות, ונמנע מלהתייחס לטענות העותרות בנוגע לאכיפת תקנות ההובלה:

א. לגבי התקנת תקנות לפי חוק צער בעלי-חיים, שיסדירו את המשלוחים החיים – המשיב מעלה על נס מספר פעמים את כוונתו להתקין תקנות כאלו. למעשה, זוהי התרופה היחידה שמציע המשיב לסוגיות נשוא העתירה. יחד עם זאת, המשיב מדגיש:

“אין בכך משום התחייבות לגבי מועד התקנתן של התקנות” (סעיף 38 לתגובה).

המשיב אינו מוסר תאריך יעד, אבל מוצא לנכון למסור לבית-המשפט הנכבד שני נתונים שיאפשרו קבלת הערכת זמן לעניין:

“בהתבסס על המלצות הוועדה מ-2001 הותקנו בשנת 2006 תקנות צער בעלי חיים (הגנת בעלי חיים)(הובלת בהמות), תשס”ו-2006, ובשנת 2011 תקנות צער בעלי-חיים (הגנה על בעלי חיים)(הובלת עופות), תשע”ב-2011” (שם).

דהיינו מעת שתהיה טיוטה ראשונה לתקנות המובטחות, ניתן לצפות – לפי הנתונים שהמשיב סבר שהם רלוונטיים להצגה לבית המשפט! – לעוד **חמש עד עשר שנים** עד התקנת התקנות בפועל (ומועד נוסף של תקופת מעבר לכניסתן לתוקף).

לגבי מועד תחילת העבודה על התקנות, ממנו ייספרו את אותן 5-10 שנים, מדגיש המשיב:

“[החלטת הממשלה 833] קובעת לפחות חמישה נושאים אחרים שבהם יש להתקין תקנות בתחום עד מחצית 2018 ולכן, גם היבט זה עשוי להשליך על משך הזמן הצפוי להתקנתן של תקנות מכוח סעיף 19(7)...” (סעיף 5 לתגובה).

במלים אחרות, אם יעמוד המשיב ביעד שנקבע בהחלטת הממשלה (ובכך עוד ניווכח), תחל העבודה על הסדרת המשלוחים החיים בעוד למעלה משנתיים, ותסתיים במחצית השניה של העשור הבא.

ב. לגבי אכיפת תקנות הבהמות והעופות (הובלה בדרך הים), 1936, המשיב טוען שהן מיושנות ו”אין פועלים לפיהן” (סעיף 38(ג) לתגובה).

אף מבלי להגיע לשאלה באיזו סמכות מבטל המשיב חקיקה תקפה, הרי שעיון בתקנות אלו מלמד ש**לפחות** חלק מהוראותיהן כלל לא התיישן (למשל, כאלו המתייחסות למצע למניעת מעידה, אוורור, אי-התאמה להובלה, המתת חסד ועוד). ודאי שלא התיישנו הוראות המחייבות מתן דו”חות לפקידים הווטרינרים. מעניין שהמשיבות 9-11 טוענות שהן מקפידות לקיים את תקנות אלו (סעיפים 40 ו-46 לתגובתן).

ג. לגבי קביעת תנאים שעניינם מניעת צער בעלי-חיים בהיתרי היבוא, המשיב טוען שהסמכות הזו נתונה לו (כך עולה מסעיף 37 לתגובה) – אך הוא אינו עושה כן.

ד. לגבי התעלמות המפקחים בנמלים מהפרות חוק (סעיפים 36-37 לעתירה), הביאו העותרות דו”חות של יחידת הפיצו”ח, שקיבלו לפי חוק חופש המידע. הדו”חות מעידים שחור-על-גבי-לבן שהפקחים מתעדים עבירות, לכל היותר “מעירים” או מחרימים שוקר

חשמלי, אך לא נוקטים צעדים כלשהם נגד העבריינים. בתגובה, המשיב מתייחס למסמכים באופן כוללני, אך אינו מסביר את המחדלים החמורים העולים מהם.

לצד זאת, בשתי בקשות תלויות ועומדות, לפי חוק חופש המידע, שהגישה העותרת 1 בנוגע למשלוחים חיים, היא קיבלה מידע מסוגים שונים – אולם **המשיב הפסיק לשלוח לעותרת דו"חות של יחידת הפיצו"ח מהסוג שהובא בעתירה**.

ה. לגבי התעלמות המשיב מהוראות תקנות צער בעלי-חיים לעניין תיעוד הובלות – העותרות התייחסו בסעיף 38-42 לעתירה לכך שהמשיב מאפשר את המשך ההובלות של בקר וצאן בישראל ללא התיעוד המתחייב לפי התקנות, ובכך מסכל את הערובה העיקרית לפקוח ואכיפה שלהן. **המשיב מתעלם מפרק זה של העתירה כמו לא היה**.

ו. לגבי אי-טיפול המשיב בתלונות הנשלחות אליו (סעיפים 43-48 לעתירה) – העותרת הביאה בעתירה תשע דוגמאות למקרים כאלו. המשיב אינו מתייחס לדברים אלא באמירה הכללית לפיה "כל התלונות שמגיעות למשרד החקלאות בנושא צער בעלי חיים נבדקות ומטופלות" (סעיף 41 לתגובה). **המשיב לא מצא לנכון לשלוח לעותרות התייחסות למקרים אלו**, גם מחוץ למסגרת התגובה לבית-המשפט.

ז. ביחס לטענות העותרת לגבי היעדר כל ניסיון מטעם המשיב לפקח על הטיפול בבעלי-חיים עובר להגעתם לישראל, דומה שעמדתו של המשיב היא **שמדיניותו היא לא לעשות כן** – להבדיל מהרשויות באוסטרליה ובאירופה הרואות עצמן אחראיות לבעלי-חיים לגביהם הן נותנות היתרי סחר גם כאשר הם מחוץ לשטחן.

ח. בנוגע לשותפותו של המשיב בהפרת הדין האוסטרלי שמיועד להגן על בעלי-חיים (סעיפים 61-63 לעתירה): הראינו שהמשיב התיר העברת עגלים אוסטרלים לעזה, בניגוד לדין האוסטרלי, וסירב לחשוף מידע שיאפשר הגשת תלונה נגד היצואנים האוסטרלים שהפרו את אותו דין. **גם בעניין זה מעדיף המשיב לשתוק** – והדבר לא מונע ממנו להיתלות באריכות באותו דין אוסטרלי שמהווה לגישתו ערובה להגנת בעלי-חיים המיובאים.

11. האם היפותטית ניתן היה לצמצם את הסבל במשלוחים החיים באמצעות רגולציה ואכיפה? העותרות אינן סבורות כן. הפתרון הוא במתווה עליו מצביעים הגורמים המקצועיים בכל העולם: **המרת סחר בבעלי-חיים בסחר בבשר**.

על-כל-פנים, מדובר בשאלה היפותטית בלבד כאשר המשיב מודיע בפה מלא שאין בכוונתו להתקין תקנות בנושא בעתיד הנראה לעין, אינו מתייחס בצורה קונקרטית לטענות בדבר היעדר אכיפה, ואף אינו מצביע על פעולות ליצירת אכיפה בעתיד.

הפגיעה בבעלי-החיים

12. המשיב אינו חולק על כך שהמשלוחים החיים פוגעים בבעלי-החיים וגורמים להם סבל. המשיב אינו חולק על כך שהדבר טבוע במשלוחים אלו, ולא קשור רק לאופן ניהולם. אופן ניהול המשלוחים יכול, לגישת המשיב, לצמצם את הפגיעה אך לא למנוע אותה.

13. גישה שונה ניתן למצוא בתגובות של חלק מהמשיבים העסקיים. ניתן למצוא בתגובות אלו טענות כוללניות בדבר תנאים הולמים עד כי הספינות מתוארות כ"רפתות צפות" שאינן שונות מרפתות שעל היבשה. המשיבות 2 ו-3 מביאות לעניין זה אף חוות-דעת מומחה ממי שכהונתו בראשות השירותים הווטרינרים הסתיימה בעקבות דו"ח חריף של ועדה בראשות השופט זיילר, שמתחה ביקורת קשה על תפקודו, בין היתר בהקשר של מניעת צער בעלי חיים.

המשיבים העסקיים כמעט שאינם מביאים נתונים קונקרטיים לעניין זה, למעט משיבות 2 ו-3 שמביאות בנספח 3 לתגובתן נתוני תמותה, מהם עולה ששיעור התמותה הממוצע של בני בקר שהן מייבאות מאירופה עומד על 0.11% במהלך המסע הימי (חמישה ימים לטענתן) ו-0.16% בקרנטינה (שמונה ימים), ובסה"כ 0.27% ב-13 ימים. מדובר **בשיעור תמותה השקול לשיעור תמותה שנתי של 7.6%**. זאת כאשר לטענתן, שיעור התמותה השנתי ברפתות עומד על 2-5%.

לפי נתונים ממשלתיים, **שיעור התמותה של עגלים במפטמות עומד על 1% כשמדובר בעגלים ממרעה** ו-3% כשמדובר בעגלים מיובאים¹.

הנה כי כן, הנתונים של המשיבות 2 ו-3 עצמן מצביעים על שיעורי תמותה חריגים במשלוחים החיים מאירופה, **פי 7.5 משיעור התמותה של עגלים במפטמות שלא עברו את טראומת ההובלה**. תמותה זו היא אינדיקציה לסבל שעוברים גם בעלי-החיים השורדים את המסע.

14. על כל פנים, אין בטענות של המשיבים העסקיים לעניין זה כדי להתגבר על העמדה החד-משמעית של גורמי מקצוע וגורמים ממשלתיים, לאורך כל השנים, כפי שצוטטו בסעיפים 24-28 לעתירה. נפנה לעניין זה לדבריו של השופט גרוניס (כתוארו אז) בעניין פיטום האווזים) בעמ' 232 :

"הן בעתירה ובתשובות לה הן במהלך הדיון בפני ועדת החינוך עובר לאישורן של התקנות, הוצגו עמדות של מומחים שנחלקו בשאלה אם נגרם סבל לאווזים בתהליך הפיטום. איננו רואים צורך להיזקק למחלוקת זו, שכן מבחינתנו, לאור הקביעה של הוועדה המדעית, אין ספק שאכן נגרם סבל לאווזים".

הדברים מתייחסים לאותה ועדה מדעית של האיחוד האירופי, שמדו"חותיה ציטטנו בעתירה.

¹ משרד החקלאות, ניהול תוצרי הלוואי בחקלאות והגדלת כושר הטיפול במשאביהם (נובמבר 2013), עמ' 39.

השיקול הכלכלי: יבוא בשר טרי כחלופה ליבוא בעלי-חיים לשחיטה

15. בעתירה טענו העותרות, כי המשיב לא הניח בסיס ראיתי כלשהו לטענתו לפיה "אין כדאיות כלכלית ומעשית רבה" ביבוא של בשר טרי לישראל.

גם בתגובתו לא הציג המשיב בסיס ראיתי מסודר לטענה זו. הוא מזכיר עלויות הובלה ועלויות הכשרה (סעיף 17 לתגובה), אולם לא מכמת אותן ולא משווה אותן לעלויות הכרוכות במשלוחים החיים. כפי שראינו בעתירה, וכפי שנראה להלן, בשר טרי מיובא הוא דווקא זול יותר מהבשר שמקורו בעגלים מיובאים שנשחטו בישראל.

המשיב אינו מצביע על חסם כלשהו ליבוא של בשר טרי, אלא דווקא מציין כי יש מגמת עלייה ביבוא של בשר טרי.

זומה שכל טענתו של המשיב בעניין זה היא טענה מעגלית: מאחר שישנו יבוא של בעלי-חיים לשחיטה, נחוץ ליבואם. מאחר שהיבוא של בשר טרי הוא עדיין מצומצם, הוא איננו מהווה חלופה. ומאחר שמדיניות הממשלה היא לאפשר יבוא של בעלי-חיים לשחיטה, הדבר הראוי הוא לייבא בעלי חיים לשחיטה.

השיקול הכלכלי: מה ההשלכות של המרת היבוא של בעלי-חיים ביבוא בשר?

16. המשיבים העסקיים שהצטרפו לעתירה טוענים שקבלת העתירה תוביל להשלכות שליליות קשות ביותר על כלל מגזרי המשק הישראלי. המשיבות 2 ו-3 אף צירפו חוות-דעת כלכלית לעניין זה.

17. נוכח טענות אלו פנו גם העותרות לכלכלן, על-מנת שיבחן את חוות הדעת הכלכלית מטעם המשיבות 2 ו-3, ועל מנת שיעריך את ההשלכות הכלכליות – חיוביות ושליליות כאחת – של המרת היבוא של בעלי-חיים לשחיטה ביבוא של בשר טרי.

חוות-הדעת הכלכלית שקיבלו העותרות (להלן: חוות הדעת הכלכלית) מצורפת **כנספח ע/24**.

18. מסקנותיה של חוות הדעת הכלכלית מסבירות את זהותם של המשיבים שהצטרפו לעתירה.

19. **קבוצה אחת של משיבים היא המשיבים 8-11, שהן שתי קבוצות עסקיות – תנובה ודבאח – השולטות יחד בשוק הבשר הטרי בישראל. המרת היבוא של בעלי-חיים ביבוא בשר מאיימת על ההגמוניה שלהם בשוק.**

תחום שחיטת הבקר בישראל הינו ריכוזי במיוחד. נכון לשנת 2013 כ-71% מהשחיטה נעשה על ידי בקר תנובה (33,873 בני בקר) ודבאח (45,800 בני בקר). אם נוסיף לכך את בית המטבחים חיפה (18,063 בני בקר) ניוכח כי כ-85% מהשחיטה נעשה בשלושת בתי המטבחים הגדולים (דבאח, תנובה וחיפה). השליטה של תנובה ודבאח בשוק אינה רק שליטה רוחבית אלא גם שליטה אנכית, בכל שרשרת הייצור, מהיבוא ועד השיווק.

המרת היבוא של עגלים חיים ביבוא בשר תביא לכך שנתח השוק במסגרתו פועלים שלושת בתי מטבחים אלו יצטמצם לבעלי-החיים שמקורם בישראל (כ-130 אלף ראש בשנה לפי אומדני מועצת החלב, או פחות מכך ככל שחלק מבעלי-החיים יישלח לשחיטה בתחומי הרשות הפלסטינית). על שארית שוק הבשר הטרי יתחרו כלל בתי-המטבחים ברחבי העולם שיהיו מעוניינים ומסוגלים לבצע שחיטה כשרה ולעמוד בדרישות הפיקוח הישראליות.

הדבר יגדיל את התחרות בשוק, ואף יכניס לשוק בתי-מטבחים בחו"ל הנהנים מיתרונות יחסיים לעומת בתי-המטבחים בישראל. מדובר ביתרונות כגון יתרונות גודל, מיקום באזורים בעלי-יתרונות יחסיים לגידול בקר (אקלים מתאים, שטחי מרעה טובים וכיו"ב) ונגישות לשווקים גדולים יותר, שמאפשרת לשווק לשוק הישראלי מוצרים המותאמים אליו, מבלי שהצרכן הישראלי יצטרך לשאת בעלויות הייצור של מוצרים הקשים לשיווק בארץ.

הגברת התחרות בשוק ורתימת היתרונות של יצרנים מחו"ל לטובת צרכן הבשר הישראלי, עשויה להביא להפחתת מחירים, כפי שקרה בפועל כעולה מנספח 6/ע לעתירה.

אין זה פלא, אם כן, שקבוצות תנובה ודבאח, שקבלת העתירה עשויה לפגוע בשליטתן בשוק, הצטרפו כמשיבות לעתירה.

20. קבוצה שניה של משיבים היא המשיבים 2 ו-7 ו-12, שהם קבוצות של חברות העוסקות ביבוא בקר ופיטומו למשקל שחיטה. מחוות-הדעת הכלכלית עולה, שאכן מגזר המפטמים עשוי להיפגע מהפסקת היבוא של בעלי-חיים לשחיטה, שכן מספר בעלי-החיים לפיטום יצומצם לאלו שמקורם ברפת החלב הישראלית ובעדרי הבקר לבשר בישראל. ככל שהדבר יביא לצמצום עסקי פיטום הבקר, יצטרכו חלק מהמפטמים לעבור לתעסוקות חקלאיות חלופיות.

21. אולם יש להדגיש: **הפגיעה היא נקודתית ומצומצמת למגזר זה וזה בלבד.**

בחוות-הדעת של המשיבות 2 ו-3 נטען אודות פגיעות רחבות במגוון ממגזרי המשק. כפי שעולה מחוות-הדעת הכלכלית, לטענות אלו אין יסוד. במפעלי הבשר אמנם לא יהיה צורך בעובדים הבודדים שעיסוקם הוא הולכת בעלי-החיים, שחיטתם וסילוק חלקי הגוויה שאינם למאכל, אולם יהיה צורך בעובדים לפריקת טבחות מיובאות. המחלקות שעניינן עיבוד הבשר ואריזתו לא ייפגעו כלל. בדומה לכך, לא ייפגע המגזר הקמעונאי, שמבחינתו אחת היא אם הבשר שהוא משווק מקורו בעגלים שנשחטו בישראל או באותם עגלים ממש שנשחטו בחו"ל.

22. **להמרת היבוא של בעלי-חיים חיים ביבוא בשר טרי יהיו השלכות חיוביות מעבר להגברת התחרות והורדת מחירים.** כך, למשל, יצטמצם הנזק הסביבתי שמקורו בתחנות הסגר, מפטמות ומשחטות. כמות הצואה שמפרישים עגלים מיובאים בתקופת הפיטום שלהם בישראל מוערך בכ-1,380,000 מ"ק בשנה. עתירה בדבר מטרדים מאחת מתחנות ההסגר תלויה ועומדת בפני בית משפט נכבד זה והוצא בה צו על-תנאי (בג"ץ 2296/15 עיריית רמלה נ' משרד החקלאות). היבוא של 184,000 עגלים לישראל בשנת 2015, משמעו שהמשק הישראלי צריך היה להתמודד עם הטיפול בלמעלה מ-5,000 פגרי בקר שטעונים כילוי. בכל שחיטה של בעל-חיים חלק גדול מהגוויה טעון כילוי אף הוא.

23. לצד ניתוח ההשלכות של המרת היבוא החי ביבוא בשר, בוחנת חוות-הדעת הכלכלית את חוות הדעת שצירפו המשיבות 2 ו-3. מתברר כי חוות-הדעת של המשיבות 2 ו-3 מבוססת על שורה ארוכה של טעויות מתודיות, כלכליות וחישוביות קשות, שיורדות לשורשי החישובים והמסקנות שבה, עד כי לא ניתן להסתמך עליה כהוא זה.

בית-המשפט מופנה לעניין זה לחוות-הדעת הכלכלית. רק על מנת לסבר את האוזן נציין שחוות-הדעת שצירפו המשיבות 2 ו-3 מבוססת על תחשיב המניח שכל בעלי-החיים המיובאים בשנה פלונית נשחטים באותה שנה – בניגוד לאמור בתגובת המשיבות 2 ו-3 עצמן. וכאנקדוטה נוספת: חוות-הדעת של המשיבות 2 ו-3 מחשבת את הפגיעה בפרנסתם של מובילי הבקר בישראל על בסיס הנחה של 10 עגלים בהובלה ממוצעת, כאשר לפי נספח 4 לתגובת המשיבות 2 ו-3 עצמן (בעמ' 5) מועמסים במשאיות המשמשות אותן בין 71 ל-108 עגלים.

טענת הפגיעה בבריאות הציבור

24. המשיבות 2 ו-3 טוענות שהפסקת המשלוחים החיים תפגע בבריאות הציבור, משום שאין לסמוך על מערך בריאות הציבור בחו"ל, ומשום שצמצום אפשרי בצריכת הבשר תפגע בבריאות הציבור. המשיבות 2 ו-3 סומכות את טענותיהם על חוות-דעת של ד"ר חיימוביץ שסיים את תפקידו כמנהל השירותים הווטרנרים בעקבות דו"ח ועדה ברשות השופט זיילר, שמצאה ליקויים קשים בתפקודו, לרבות בכל הנוגע להקפדה על האמת. המשיבות 2 ו-3 מזכירות בעצמן את הדו"ח החמור בסעיף 19.3 לתגובתן.

25. הטענה שאין לסמוך על מערך בריאות הציבור במדינות המייצאות בשר בקר היא אבסורדית, במיוחד כאשר מדובר במדינות האיחוד האירופי: הלוא בישראל מופעלים (בתחומים בהם קיים יצוא לאירופה) שני סטנדרטים של בטיחות מזון – אחד מחמיר, ליצוא לאיחוד האירופי, ושני מקל – לצריכה מקומית (ראו, למשל: דו"ח מבקר המדינה 64 לשנת 2013 בעמ' 1020). מידע חמור על ליקויים בתחום בריאות הציבור בישראל מתפרסמים חדשות לבקרים – בתחקירים עיתונאיים ובמסמכים רשמיים.

26. באשר לחשיבות של בשר בקר לבריאות, דומה שכאן הלכו המשיבים צעד אחד מעבר למה שיכול הנייר לסבול. אפילו גורמי תזונה שאינם שוללים צריכת בשר קוראים לצמצום בצריכה של בשר אדום, שהוא עתיר שומנים וחשוד כמסרטן. על כל פנים, המרת המשלוחים החיים ביבוא בשר אין לה דבר וחצי דבר עם צמצום הצריכה.

טענת הכשרות

27. ד"ר חיימוביץ, בחוות-דעת שנתן למשיבים 2 ו-3, טען כי חוקי השחיטה באירופה ובאוסטרליה לא מאפשרים לבצע שם שחיטה כשרה, ולכן נחוצים המשלוחים החיים.

האמת היא שמרבית מדינות העולם (לרבות אוסטרליה ורוב מדינות אירופה) מאפשרות שחיטה כשרה, כפי שעולה הן מנספח 6/ע לעתירה והן מסעיפים 20 ו-23 לתגובת המשיב.

28. בה בעת, מר שאול צבן, אף הוא בחוות דעת למשיבים 2 ו-3, טוען דווקא שהמשלוחים החיים נחוצים לטובת צרכני הבשר הלא כשר, משום שישראל אינה מאפשרת יבוא בשר שאינו כשר. יצוין, ששחיטה לא כשרה של בקר וצאן בישראל איננה שחיטה לאחר הימום (כמו במדינות המערב) אלא שחיטה מוסלמית, הנבדלת מהשחיטה הכשרה רק בהכשרה הדתית של השוחט.

29. אולם כפי שעולה מחוות הדעת הכלכלית, התחשיב של מר צבן לגבי היקף שוק הבשר הלא כשר מוטעה ומופרז. על-כל-פנים, מבחינת צרכני הבשר הלא כשר אין כל קושי לאכול בשר של בעלי-חיים שנשחטו שחיטה כשרה. כבר היום חלק מבשרם של בעלי-חיים שנשחטו שחיטה כשרה הולך לשוק הלא כשר. זאת ועוד: חלק ניכר מצרכני הבשר הלא כשר הם תושבי הרשות הפלסטינית, בה לא חלה המגבלה שבחוק בשר ומוצריו, התשנ"ד-1994, ושמיבאת בשר שאינו כשר (והשוו: דו"ח מבקר המדינה 61 לשנת 2010, מחודש מאי 2011, בעמ' 225-226).

טענת "פרקטיקה מקובלת"

30. המשיבים 4-7 שמו דגש בתגובתם על הטענה לפיה המשלוחים החיים הם פרקטיקה נפוצה ומקובלת. מהמצוי הם מסיקים את הרצוי, ומהמקובל את החוקי.

31. אף שמדובר בפרקטיקה קיימת, חבל שעל-מנת להוסיף נופך לטענותיהם, המשיבים 4-7 חוטאים באי-דיוקים. כך, למשל, מביאים המשיבים 4-7 בתגובתם ובנספחים לה נתונים על הסחר הבינלאומי של מספר מדינות בבשר ובעלי-חיים. מהנתונים עולה, בין היתר, ההיקף הגדול של סחר בבשר. עוד עולה מהנתונים, שעיקר הסחר הוא בין מדינות גובלות (למשל, בין ארה"ב לקנדה, בין ארה"ב למקסיקו, בין גרמניה להולנד, בין צרפת לאיטליה ובין אירלנד לאנגליה). ככל שמדובר במדינות רחוקות יותר, מצטמצם הסחר בבעלי-חיים חיים. מספר בעלי-חיים הנסחרים בין מדינות מרוחקות מצביע על סחר בבעלי-חיים למטרות רבייה ולא למטרות פיטום ושחיטה. גם ישראל מייבאת בעלי-חיים לצרכי רבייה, ועתירה זו אינה מכוונת נגד סחר למטרה זו.

רק כדי לסבר את האוזן, בסעיף 29 לתגובתם מזכירים המשיבים 4-7 יצוא של בקר מארה"ב, אך לא מזכירים את היקף היצוא הזה. המספרים למדינות גובלות לשנת 2014 היו: 49,744 בני בקר לקנדה ו-27,710 למקסיקו. המספרים למדינות שאינן גובלות בארה"ב לשנת 2014 היו: רוסיה -15,257; טורקיה -3,503; קזחסטן -1,986; ירדן -4,160; מצרים -0; סודן -3,801; אנגולה -0; פנמה -241; עומאן -0; הולנד -517; ערב הסעודית -0; גויאנה -42; הונדורס -11; צ'ילה -49; תאילנד -198; טרינידד -37; קוסטה ריקה -36.

באותה תקופה ייצאה ארה"ב 2,572,667 אלף פאונד (1,116,942 טון) בשר בקר.

בנספח 5 מביאים המשיבים תדפיס של נתיבי סחר בינלאומי של חברת Hunland, אולם מעיון באתר החברה עולה שהיא עוסקת הן בסחר בבעלי-חיים חיים והן בסחר בבשר, והמפה אינה מבחינה בין זה לזה.

32. גם בנספח מש/5 לתגובת המשיב צוין כי "כ-40% מהיצוא העולמי של בקר חי הוא ממדינות אירופה כאשר רוב היצוא מיועד למדינות אחרות באירופה".

33. הנה כי כן, אף שקיים סחר בינלאומי בבעלי-חיים לשחיטה, משלוחים בהיקפים ועל-פני מרחקים, כפי שנדונים בעתירה דנן, רחוקים מלהיות סטנדרטים, וזאת בלשון המעטה. כך לגבי המשלוחים מאירופה, וכך על אחת כמה וכמה לגבי המשלוחים מאוסטרליה.

34. בעניין פיטום האווזים מדובר היה בפרקטיקה מקובלת בישראל ובמדינות רבות אחרות. לפי פסק-הדין בעניין פיטום האווזים (עמ' 220), הפיטום היה נוהג בארץ במשך 40 שנה, הפדיון השנתי בענף עמד על עשרות מיליוני ₪ בשנה, ופרנסתן של מאות משפחות היתה תלויה בו.

35. בית-המשפט קבע שהעובדה שפרקטיקה היא מקובלת – בישראל ובעולם – אינה מונעת את צריפתה במבחני החוקיות:

"...פרקטיקות חקלאיות מקובלות זה זמן רב אינן חסינות מפני תחלתו של סעיף 2(א) לחוק..."

עניין פיטום האווזים בעמ' 256.

36. ואכן, באותו מקרה, אסר בית-המשפט את פרקטיקת הפיטום. הוא עשה כן למרות שלא היתה קיימת חלופה לייצור כבד שומני שפגיעתה באווזים קטנה יותר. הוא עשה כן על בסיס עקרון המידתיות במובנו הצר, בסיטואציה בה האינטרסים של בני-האדם ואלו של בעלי-החיים מצויים בהתנגשות חזיתית, שאינה מאפשרת פשרה ביניהם. בענייננו קיים אמצעי פוגעני פחות לסיפוק הביקוש לבשר בקר טרי, והוא המרת היבוא החי ביבוא בשר טרי.

האשמות שווא

37. בסעיף 17 לתגובתן מאשימות המשיבות 2-3 את העותרות בהתנהלות לא ראויה. הן מביאות "דוגמאות" לאירועים נקודתיים כביכול, אבל מבלי לציין שום דבר בנוגע לזמן ולמקום, באופן שכלל לא ניתן לבדוק את הטענות. חבל שהמשיבות נגררות לקו זה של הטלת רפש במקום לדון באופן ענייני בנושא העתירה.

סיכום

38. הקדשנו מספר עמודים להתייחסות לטענות המשיבים בתגובותיהם. הראינו שהניסיון להלך אימים בדבר פגיעות קשות בכלכלת ישראל, בצרכנים, בבריאות הציבור, בצרכני הבשר הכשר או הבלתי-כשר וכיוצא בכל אלו – ניסיון זה הוא ניסיון סרק.

בסופו של דבר אנו חוזרים למקום ממנו באנו, ולטענות שהובאו בעתירה:

למשיב ניתנה סמכות שבשיקול דעת להתיר או שלא להתיר בקשות ליבוא בעלי-חיים בישראל. סמכות זו, מכוח חוק, כמו גם האיסור בחוק צער בעלי-חיים לגרום סבל לבעלי-חיים שלא לצורך, מטילים מגבלות על חופש העיסוק – בין היתר של המשיבים 2-12.

בהפעלת הסמכות על המשיב לשקול, בין היתר, את זכויות בעלי-החיים. כנגד זאת, עליו לשקול את הביקוש הצרכני לבשר טרי (הנמכר לצרכן כבשר מצונן, בין אם מקורו בישראל ובין אם מקורו בחו"ל). לשם הפעלת הסמכות, על המשיב לאסוף נתונים מבוססים, ולא להסתפק בספקולציות. את הסמכות עליו להפעיל במסגרת כללי המידתיות.

כפי שנטען בעתירה, ולא נסתר בתגובות לה, את הביקוש הצרכני לבשר טרי ניתן לספק באמצעות יבוא של בשר טרי. בעלי-החיים נפגעים בשני האפיקים הללו, ולו משום שהם נשחטים, אולם ביבוא של בשר טרי הפגיעה בהם פחותה, שכן נחסך מהם מסע ייסורים בין-יבשתי מפרך. חומרת הפגיעה בבעלי-החיים אינה עומדת גם במבחן המידתיות במובנו הצר.

החלטת המשיב להתיר את היבוא של בעלי-חיים לשחיטה, למרות זאת, חסרה ביסוס עובדתי, ומפרה את עקרון המידתיות.

רמת-גן, 14 באפריל 2016

יוסי וולפסון, עו"ד
ב"כ העותרות

ת צ ה י ר

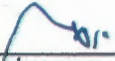
אני החתומה מטה, גברת יעל ארקין, נושאת ת.ז. 022208532, לאחר שהוזהרתי כי עלי לומר את האמת כולה ואת האמת בלבד, וכי אם לא אעשה כן אהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק, מצהירה בזה לאמור:

1. תצהירי זה ניתן בתמיכה לתגובות מטעם העותרות בבג"ץ 7622/15 תנו לחיות לחיות ני מנהל השירותים הווטרינרים, בעניין המשלוחים החיים (לחלן - "התגובה").
2. הריני משמשת כמנכ"לית עמותת תנו לחיות לחיות.
3. העובדות המפורטות בתגובה הן אמת למיטב ידיעתי והבנתי.
4. אני מצהירה כי השם דלעיל הוא שמי, החתימה דלמטה היא חתימתי, וכי תוכן תצהירי זה אמת.

יעל ארקין

אישור

אני הח"מ, עו"ד יוסי וולפסון, מאשר כי בתאריך 14.4.2016 הופיעה בפניי גברת יעל ארקין המוכרת לי אישית, וחתמה על תצהיר זה לאחר שהוזהרתי אותה, כי עליה להצהיר את האמת, וכי היא צפויה לכל העונשים הקבועים בחוק, אם לא תעשה כן.

יוסי וולפסון, עו"ד 26174
יוסי וולפסון, עו"ד